

Čitateľská gramotnosť v pedagogických dokumentoch základnej a strednej školy

Štátny vzdelávací program
Vzdelávacie štandardy pre predmet
slovenský jazyk a literatúra

Čitateľská gramotnosť

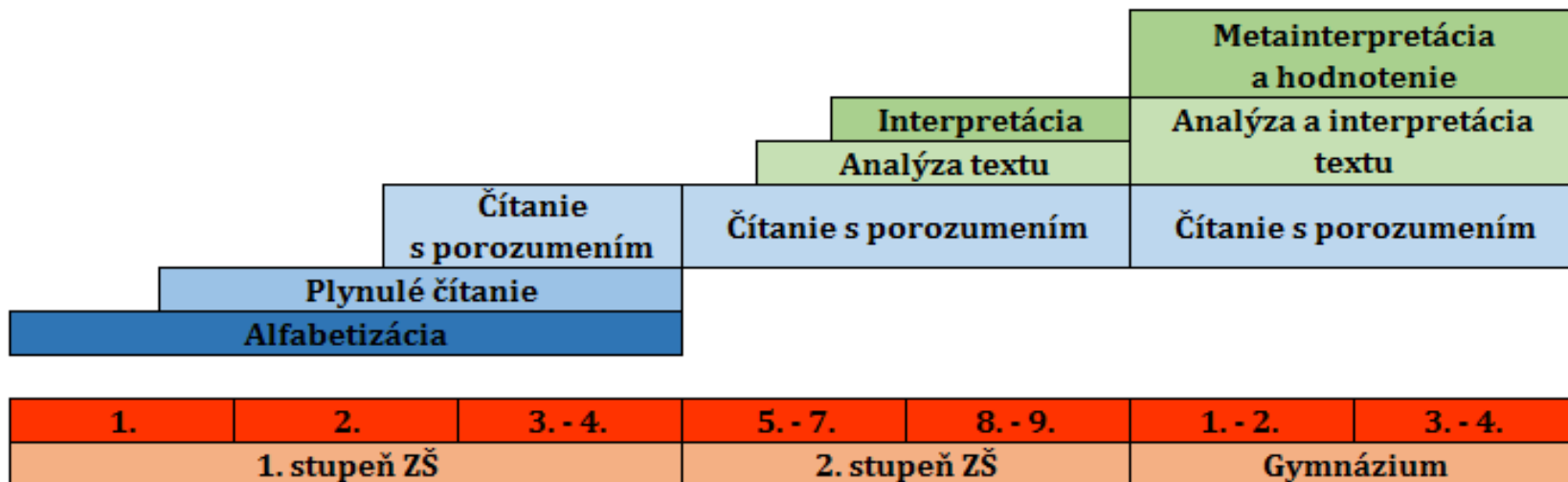
- * *Čitateľská gramotnosť* v širšom chápaní je *univerzálna technika*, ktorá umožňuje každému :

zúčastňovať sa *na sociálnom a kultúrnom živote* modernej spoločnosti, to znamená, že nejde iba o schopnosť len prečítať slová, vety a celé texty, ale aj *prečítaný text pochopiť* a ďalej s obsahom a získanými informáciami ďalej pracovať.

Čitateľská gramotnosť

Čitateľská gramotnosť

- * sa považuje za základnú kompetenciu, bez ktorej nemožno dosahovať ďalšie kompetencie;
- * je súčasťou funkčnej gramotnosti.
- * Nie je až tak veľmi dôležitá rýchlosť čítania,
- * ale podstatné je porozumieť textom a
- * vedieť dané texty používať v praktickom živote.

Rozvoj čitateľskej gramotnosti v základnej a strednej škole

Rozvoj čitateľskej zručnosti

1. stupeň ZŠ

- * Čitateľská zručnosť sa realizuje v rámci viacerých vyučovacích predmetov a je v kompetencii najmä jedného vyučujúceho.

2. stupeň ZŠ

- * Čitateľská zručnosť je v kompetencii rôznych učiteľov;
- * rozvoj čitateľskej zručnosti podporujú všetky vzdelávacie oblasti.

Čitateľská gramotnosť v ŠVP

- * Čitateľská gramotnosť sa rozvíja prostredníctvom *jazykovo-komunikačných kompetencií*, hlavnou kompetenciou je *čítanie s porozumením*, ktorá je súčasťou súboru spôsobilostí rozvíjaných *primárne v predmetoch*:
  - slovenský jazyk a literatúra;
  - slovenský jazyk a slovenská literatúra;
  - maďarský jazyk a literatúra;
  - ukrajinský jazyk a literatúra;
  - rusínsky jazyk a literatúra;a sekundárne:
  - * v ostatných vyučovacích predmetoch.

Vzdelávacie štandardy pre predmet slovenský jazyk a literatúra

- * Rozvoj čitateľskej gramotnosti si vyžiadala *celkovú zmenu koncepcie vyučovania* predmetu slovenský jazyk a literatúra, na ktorej sa začalo pracovať po zverejnení výsledkov *PISA 2003*.
- * V roku 2007 ŠPÚ pripravil *Návrh kurikulárnej transformácie predmetu slovenský jazyk a literatúra*.
- * *Cieľom je rozvíjanie komunikačných schopností žiakov na základe chápania jazyka ako nástroja myslenia a komunikácie medzi ľuďmi.*

INOVOVANÝ ŠVP

- * Na základe analýzy výsledkov medzinárodných a národných meraní bol vytvorený *INOVOVANÝ ŠVP*.
- * V inovovanom ŠVP bolo zohľadnené rozvíjanie a podporovanie čitateľskej gramotnosti.
- * V rámci jednotlivých vyučovacích predmetov vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia boli upravené kompetencie tak, aby bola umožnená jednoduchšia *implementácia v rámci školských vzdelávacích programov*.

Slovenský jazyk a literatúra

- * Štátny vzdelávací program tvorí v rámci predmetu slovenský jazyk a literatúra dva vzdelávacie štandardy:
  - vzdelávací štandard pre jazykovú zložku
  - vzdelávací štandard pre literárnu zložku
- * V oboch zložkách je **aplikačný kontext** dominantným prvkom.

Slovenský jazyk a literatúra – 2. stupeň ZŠ

Jazyková zložka

ČÍTANIE S POROZUMENÍM

APLIKAČNÝ KONTEXT (DRUHY TEXTOV): rozprávanie s prvkami opisu; opis pracovného postupu; interview; diskusia; debata

KLÚČOVÉ KOMPETENCIE: používať kognitívne operácie; kriticky myslieť; prijať a spracovať informácie; formulovať svoj názor a argumentovať

Predmetové kompetencie	Výkon	Pojmy
<p>I. Zamerať svoje čítanie podľa potreby.</p> <p>1. Vybrať text na základe znalostí informačných prameňov, podľa komunikačného zámeru a podľa danej situácie.</p> <p>2. Nahlas, ticho a opakovane prečítať text.</p>	<p><u>Optimálny I.</u></p> <p>Žiak</p> <p>1.1 dokáže z obsahového i formálneho hľadiska správne vybrať text a odôvodniť správnosť vybraného textu v konkrétnej situácii.</p> <p>....</p>	<ul style="list-style-type: none"> • splývavá/viazaná výslovnosť • znelé, neznelé a znelé nepárové (zvučné) spoluhlásky • prestávka, sila hlasu, dôraz • hlavný slovný prízvuk • rozprávanie s prvkami opisu • opis pracovného postupu • interview

Slovenský jazyk a literatúra – SŠ

Jazyková zložka

APLIKAČNÝ KONTEXT (DRUHY TEXTOV): vecný a umelecký text; súvislý a nesúvislý text

KLÚČOVÉ KOMPETENCIE: používať kognitívne operácie; kriticky myslieť; formulovať a riešiť problémy; tvorivo myslieť; tvoriť, prijať a spracovať informácie; vyhľadávať a sprostredkovať informácie; formulovať svoj názor a argumentovať; ...

Kompetencie		Výkon	
		Optimálny výkon	Minimálny výkon
1 Komunikovať adekvátne komunikačnej situácii.	1.3 Čítať s porozumením súvislé aj nesúvislé texty.	1.3.1 Žiak vie výrazne čítať vecný a umelecký text. ...	1.3.1 Žiak po príprave dokáže plynulo prečítať vecný a umelecký text. ...
		1.3.5 Žiak vie v texte odlíšiť hlavné myšlienky od vedľajších, podstatné informácie od nepodstatných.	1.3.5 Žiak vie v známom texte odlíšiť hlavné myšlienky od vedľajších.

Slovenský jazyk a literatúra – 2. stupeň ZŠ

Literárna zložka

APLIKAČNÝ KONTEXT (DRUHY TEXTOV): ľudová povesť; autorská povesť; legenda

KLÚČOVÉ KOMPETENCIE: používať kognitívne operácie; formulovať svoj názor; spolupracovať s jednotlivcami aj skupinami; vytvárať a reflektovať vlastnú identitu; vytvárať vlastný hodnotový systém

Predmetové kompetencie	Výkon	Pojmy
<p>1. Nahlas a plynulo čítať umelecký text.</p> <p>2. ....</p> <p>5. Analyzovať umelecký text po stránke štylisticko-lexikálnej a kompozičnej stránke a určiť funkciu jednotlivých prvkov pre celkové vyznenie diela.</p> <p>6. Sformulovať vlastné hodnotenie diela.</p> <p>7. ....</p>	<p><u>Optimálny I.</u></p> <p>Žiak</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokáže plynulo čítať súvislý umelecký text, pri hlasnom čítaní správne dýcha, artikuluje a dodržiava spisovnú výslovnosť...	<ul style="list-style-type: none"> • ľudová povesť • autorská povesť • legenda • téma • rozprávač

Slovenský jazyk a literatúra – SŠ

Literárna zložka

APLIKAČNÝ KONTEXT (DRUHY TEXTOV): lyrický text; epický text; dramatický text; vecný text

KLÚČOVÉ KOMPETENCIE: používať kognitívne operácie; kriticky myslieť; tvorivo myslieť; tvoriť, prijať a spracovať informácie; formulovať svoj názor a argumentovať

Kompetencie		Výkon	
		Optimálny výkon	Minimálny výkon
I. Technika čítania a verejná prezentácia textu.	1. Plynulo čítať súvislý literárny text, pri hlasnom čítaní správne dýchať, artikulovať a dodržiavať spisovnú výslovnosť. ...	1.1 Žiak dokáže plynulo, výrazne a so správnou výslovnosťou prečítať literárny text. ...	1.1 Žiak dokáže plynulo prečítať literárny text. ...

ČÍTANIE S POROZUMENÍM

Predmetové kompetencie	Výkon	Pojmy
<p>I. Zamerat' svoje čítanie podľa potreby.</p> <p>1. <u>Vybrať</u> text na základe znalostí informačných prameňov, podľa komunikačného zámeru a podľa danej situácie.</p> <p>2. Nahlas, ticho a opakovane <u>prečítať</u> text.</p>	<p><u>Optimálny I.</u></p> <p>Žiak</p> <p>1.1 dokáže z obsahového i formálneho hľadiska správne vybrať text a odôvodniť správnosť vybraného textu v konkrétnej situácii.</p> <p>1.2 ....</p>	<ul style="list-style-type: none"> • splývavá/viazaná výslovnosť • znelé, neznelé a znelé nepárové (zvučné) spoluhlásky • prestávka, sila hlasu, dôraz • hlavný slovný prízvuk • rozprávanie s prvkami opisu • opis pracovného postupu • interview

Čítanie s porozumením

Predmetové kompetencie

Jazyková zložka

I. Zamerat' svoje čítanie podľa potreby

Vybrať si text na základe znalosti informačných prameňov:

- podľa komunikačného zámeru a podľa danej situácie;
- nahlas, ticho a opakovane prečítať text.

II. Pochopiť obsah textu

- Vyvodit' explicitné a implicitné informácie z vecného aj umeleckého textu; porozumieť významu slov v umeleckých a vecných textoch;
- overiť si význam slova;
- porozumieť štruktúre slova a jeho častiam;
- na základe chronologickej alebo logickej postupnosti prerozprávať obsah umeleckého a vecného textu.

Čítanie s porozumením

Predmetové kompetencie

Jazyková zložka

III. Pochopiť kompozíciu textu

- Rozoznať a pomenovať časti vonkajšej a vnútornej kompozície textu.

IV. Pochopiť gramatickú formu textu

- Vyhládať prvky nadväznosti medzi slovami a skupinami slov, ktoré vyjadrujú významovú a gramatickú súvislosť medzi vetami, odsekmi, časťami výpovedí;
- určiť syntaktické zloženie viet; pochopiť a vysvetliť funkciu slovných druhov a ich gramatických kategórií v umeleckom a vecnom texte.

Čítanie s porozumením

Predmetové kompetencie

Literárna zložka

Analytické a interpretačné kompetencie

- * *Analyzovať literárny text* po stránke štylistickej, tematickej a kompozičnej a určiť funkčné využitie jednotlivých prostriedkov v diele.
- * *Interpretovať literárne dielo, argumentovať* výsledkami jeho analýzy a *zohľadňovať poznatky* z iných informačných zdrojov.
- * *Hodnotiť dielo* na základe vlastného postoja v kontexte doby jeho vzniku a v súčasnom kontexte.

Čitateľské kompetencie

- * Technika čítania
- * Proces pochopenia textu
- * Identifikácia informácií
- * Hodnotenie textu
- * Zapamätanie si podstaty textu
- * Reprodukcia textu
- * Dedukcia na základe textu

Čitateľské kompetencie

- * Utváranie si úsudku
- * Schopnosť logicky spájať súvislosti
- * Vyvodenie hlavných myšlienok a poučení
- * Vyvodenie záverov
- * Schopnosť konštruovať myšlienky nad rámec textu
- * Schopnosť spájať ich v kontexte s predošlými poznatkami a vedomosťami

Technika čítania

Jazyková zložka

- * Samostatne a bez prípravy správne plynule a nahlas prečítať akýkoľvek text, ktorého obsah, štýl a jazyk je primeraný jazykovej úrovni a skúsenostiam.
- * Prispôbiť rýchlosť čítania tomu, aby sme najefektívnejšie pochopili informácie.

Literárna zložka

- * Plynulo čítať súvislý literárny text, pri hlasnom čítaní *správne dýchať, artikulovať a dodržiavať spisovnú výslovnosť.*
- * Pri prednese literárneho textu aplikovať vedomosti o zvukovej rovine jazyka, v básnickom texte rešpektovať *rytmickú usporiadanosť a frázovať ho* v zhode s vlastným chápaním jeho významu.
- * Pri dramatizovanom čítaní primerane hlasovo *prezentovať text postavy* dramatického diela.

Metódy a formy práce

Vo vzdelávacích štandardoch pre SJL sledujeme kompetencie *čítania, písania, hovorenia a počúvania*. K dosiahnutiu cieľa je potrebné využiť tieto metódy a formy práce.

1. Charakter práce s textom

- * Mať zručnosť efektívne pracovať s informáciami.
- * Vedieť v texte informácie vyhľadávať a porozumieť im.
- * Vedieť porovnať alebo spájať rôzne informácie.
- * Vedieť interpretovať text a uvažovať o jeho obsahu.

To implikuje nielen lineárne čítanie, čítanie po slovách a riadkoch, ale i nelineárne čítanie, preskakovanie vopred a návrat k predchádzajúcim častiam textu.

Metódy a formy práce

2. Čítanie ako zmysluplná činnosť

- * Po prečítaní textu vedieť informácie z textu spracovať;
- * nepreberať poznatky doslovne a mechanicky, ale vedieť prečítaný text prerozprávať, odpovedať na otázky, tvoriť otázky a pod.

Metódy a formy práce

3. Rôznorodé typy textov

Čitateľská gramotnosť implikuje, že čitateľ používa rozličné typy textov:

- * *súvislé texty (články, poviedky);*
- * *nesúvislé texty (nápisy, inštrukcie, pokyny);*
- * *rozličné neverbálne spôsoby vyjadrovania informácií ako sú schémy, tabuľky, grafy, obrázky, mapy, číslice;*
- * *vizuálne prostriedky – multimédiá (text, obraz, animácia, zvuk).*

Metódy a formy práce

4. Textové žánre

- * Texty výkladové, prozaické, správy, listy, dokumentové texty ako napr. letáky, rôzne druhy formulárov, manuály.

5. Intertextovosť (forma často frekventovaná v škole)

- * Obsahové a výkonové vzdelávacie štandardy obsahujú a podporujú skupinu/sieť textov, ktoré vzájomne súvisia a sú previazané zložitými väzbami.

Metódy a formy práce

6. Životné situácie, v ktorých sa používa text

- * Nadobudnúť čitateľskú zručnosť ako praktickú dispozíciu pre život.
- * Používať informácie, ktoré sú v texte, t. j. riešiť každodenné situácie, teda neučiť sa text naspamäť a neprevertovať množstvo encyklopedických informácií/vedomostí.
- * Tradičné školské čítanie premeniť na čítanie pre život.

Metódy a formy práce

7. Čítanie ako kultúrna prax

Text nie je kultúrne neutrálny, predkladá žiakom isté *kultúrne modely*.

- * Čítaním a porozumením si žiak buduje vyššie úrovne gramotnosti, a to dosahuje nielen pomocou techniky čítania.
- * Čítanie je kultúrna prax, pomocou ktorej žiak vniká *do kultúry písaného slova, do hodnôt, postojov, očakávaní, žánrových špecifík textu* a pod.
- * ***Čitateľskou kompetenciou si žiak rozvíja ďalšie kompetencie, zručnosti a schopnosti.***

Ďakujeme za pozornosť

PaedDr. Renáta Somorová; PhDr. Janka Píšová, PhD.

* *Knihy boli moji živí priatelia. Vyčítala som z nich aj to, čo autori do nich nevložili.*

Mária Rázusová-Martáková